

Dünya tarixində pandemiyalar

Basırılıyet móvcud olduğu
ödür arzında daim kütüye şe-
küde insanının qırıması ile
müsait olunan yoluçuk
xəstəliklər ve epidemiyalarla
qarşılıqlılaşmışdır. Yoluçuk xə-
stəliklər həmisi tarixin bütün
məmənələrinde insanlıq üçün
olmuşdur. Çoxsaylı viruslar
tekrar-tekrar milyonlarda insan-
ının hayatına sən qoymuşdır.
Bu viruslu epidemiyala cəv-
rilmiş ve onların hər biri aynı-
sañılığın özünüm xüsusi man-
sığı ilə seçilmişdir. Ancaq bu-
rada da genis yayılmışdır
və hütün. İnsanlığ page "aman-
sz" olan xəstəliklər üzərində
dayanmağa böyük etlibilir
vardır.

Besər tarixinin orta esrlər dövründən 19-nuyuzuncu yüzyılın başlarında başlamışdır. Bu dövrün əsas xəstəlikləri bular id: varəm, malyariya, ciçək xəstəliyi (sucipaj), gəy öksürük, qarşılıq, ekmeke, qızılı və xəstiliyi. Dizenteriya, tif və labəl bütün mühərabələr zamanı mövcud olub və 19-XIX əsrin ortalarına qədər bu xəstəliklərdən ələnlərin sayı dövüşdən hələdən asər-gələrinin sayından daha çox olmuşdur. Orta esrlər ham ki geniş miqyaslı epidemiyaların yayılması ilə xarakterizə olunur. Ən icası və Mənvi qırğınlarda sebəbelən epidemiyalar Avropana da X əsrdən sonrakı böyük xəstəliyin tətbiqi qızdırmaq epidemiyası olub, eyni zamanda varəm de geniş yayılmışdır. İnsanların hayatı təch-hükəm onun sonrakı yerləri dən xəstəliklərin tətbiqi ilə növbədə, dehşətlər cüzdən. Avropana XIV əsrdə cüzimü xəstəliklər icmali yeriylər (fiks, çörekən) getmiş, quşluardan yaranımları qadağan etmişdir. Bu qadağalar XVI əsrdə da tətbiq edilmişdir. Rusiyada XVI əsrin avvalında "çoxulu xəstəliklərdən" ələnlərin ölüməməsi və yəmənməsi, yəmənməsi və təcəvür imzaladı - onları ayrıca qabırışdırıldı basdırıldı.

Bu qəbəldən olan xəstəlikdəndən
əziləri günümüzde də təhlükə olaraq
alır. Bezi yoxlucu xəstəliklərin men-
səyi insanlıq tarixinin xatırlanmaya
qövlərindən gedib çıxır. Məsələn,
adqıqatçılar hesab edir ki, malyariya
azəli, 500 min il, və 100 milyon

cıgxımları, Teksa 2000-ü, İl arzından 350-ün 800 milyonuñak, mayrıanya xestalıyını tutulmas, hadisesi qızılı alımsızdır. Bularlardan 2 milyonluq ölçümle natiçenmişdir. Yalnız 2017-ci ilde nhayat ki, bu qızım qadımların vaksini yaradılsızdır.

Təbi cıçek xestalıyının ortaya çıxma tarixi məsələsə hələ da lamar olur. Nerdən, Əlmanlıdır, ya Təxmin, edilir. Kənd tabib cıçek xestalıy 68 min il evvelində 16 min il əvvələkdedən zəmanət məsələsi deñikdir. Kəpmicird, Tabib ya qara cıçek virusunun ortaya çıxdığı və ya yayıldığı region qismindən, əslən Afrika, dəha deñiq Misir (a.ə. 3730-3710 illər), ya da Cənub-Şərqi Asiya və səmər. Nüfuzlu on Cıçək Səmər

Tarixçilər səri qızdırmanın mövcudluğu haqqında tarixi qeydləri epidemiyanın Mərkəzi Amerikadakı Yukan yarımadasında yayılması ilə bağlı güvərlərə əsasında 1649-cu iddən cətiblər.

Bu xəstəliyin güclü yayılması qanunauyğun olaraq tropik Afrika və Cənubi Amerika əlkəndərində baş verdi. Napoleon ordusunun 1802-ci ilə de Haïtideki herbi ekspedisiyası zamanı bu xəstəliyin epidemiyasından 50 min əşer helak olmuşdur. Sam qızdırma xəstəliyi Avropana 1823-cü

günden almıştır.
En son ve en çokta enjeksiyonlarla taur hizasını yükseltmek taun hastalığıdır. Onun haqqında meşmurlar II asırın sonu, III asırın başlangıcında toz edildi. Eramızda ve İngiltere'de 1950'lerde taur epidemiyası baş vermişdir. Hettit minyatürlerinde taur onur edicisinin biologik kimliği istifade etmiştir. Ordular hasireye aidiğinden galardakilerin süslü zehirlerini taurun taurunu ne tutulmuş insanları, ya da hayvanları uygarlıklar. 1772 yılından itibaren taurunun vahesini gelenim memur reye alarak gelenin bütün큐yu ve taurun taurunu hayvan lesleriyle duymurdurdu. Taur epidemiyası yarın bir sır öykülerine yayılmıştır.

san 87 ilman şaherinde qeyd edilmişdir ve burada da an çok zərər yaradır. Hindistanda 1892-ci ilde başlanan ve 6 milyondan çox insanın hayatını son qoymuşdur. XX yüzülliyin avvalında ise vəba Çənubi Amerikada Azor adaları ve Yer kürəsinin bir neçə digər bölgələri üzərindən "keçmişdir". Hələ antik dövrdən etibarən

Hələ antik dövrdən etibarın istindəstə Qəng qayı vadisində xərə kimi yoluç xəstəliklər yaşlı vəlində id. O, zamanından buradın ünyanın bir çox ökələrinə yayılmış və bəzən bütün qəlini etmişdi. Rəolerin anın yayınlığında ətraf Afrika və Cənubi Amerika əlkələridir. 1817-ci ilindən etibarın təsisişiz xəlerə panımıyaşı dağlıqın millionları insanın şəhəb olmuşdur. Həmin əyləc, xanı XIX esrda xəlerəyə qarsılık

vaksin hazırlanmışdır.

Yer küresi shalhis üçün digər es-nəhəng fəlakət varəm xəstəliyi olmuşdur. Bu nəhəng epidemiyaya Avropanın "böyük aq vəba" kimi tanınmışdır. 1600-cü illerde başlamış və 200 ilədən çox davam etmişdir. Günümüzde de XX əsir sonlarında cöxtü sayıda antibakterial preparatların hazırlanmasının baxmayaraq varəm yene de evvelki bəni böşürtənək esas döymənlərinin bini olaraq qalır və hər il 1.8 milyon nadek insanın hayatına son qoyur.

Avropeyada sərgazmən qəbul

Avropana sərhədən gəlir, və yəni
miş bir sıra təhlükəli yoluxucu xəstə
likler XX əsrin ilk on illiyində ortaya
cıkmayıbdı. Buna görə hər sahədə qar-

çixmisdir. Buhlar heş şeyden avv donuz qripini (insanda olan virus-in feksiyasi xesteliyinin şerti adı) göst mek olar ki, bu xestelik ilk olara 1909-cu ilde Meksika ve ABS-da e donuzları arasında yayılmışdır. He

sab olunur ki, donuz qırıpının növlerinden biri, da, işsanın, orijiplidir. İşsanın
şirketinin "İspanya" ismi, İspanya'ın İspanya
tün dünyaya İspaniyadan yayılmış
500 milyondan çox insanın hayasına
son qoymusdur ki, bu hemin dördüncü
Yer küresi ehalisinin 5 faizini
edirdi.

Ispan qırıpline illi yoluñuma h
1918-ci ilde Sırbı Amerika
zas ştatı, Abs) rast gelinmişdir
xestelik bu eraziyə Şərqi Asya
gelmüşdür. Sonraları isbu xesteli
ger ve cılıñ fehaleleri vasitəsi ilə
ya mülhańlıbesinde iştirak etmiş
sa, Böyük Britaniya ve diger ölkələr
daxili olmaqla Avropana kütləvi
yayılmaya başlamışdır.
Yoluñuma xesteliklər heç

2000-ci illerde "quş qırıplı" xəsteliyən
bəşəriyyətə az narahatlılıq ya-
raramanlılıq və təmələnmiş yoxlu-
ğulukla müşahidə edilmişdir.
Xəstelik İnsana quşlardan keçmişdir.
UST-ün verdiyilə malumatlara əsasən
2003-2008-ci illərdə quş qırıplına yox-
luğumuz 351 hadisədən 227-si ölümcül
olmuşdur.

Eboa xəstəliyi zamanla özüň
dizlere təxiridir. Bu xəstəlik Ebola virusundan yaranmış və ilk defə 1976-
ci İldə Zaire, Ebola çayının sahilində
yəriş yaşış maskenində qeyd olunmuşdur.
Bəle hesab olunur ki, bu virüsün
ilk yaşışçıları yarasalar olmuş-
dur. Bu xəstəlinin bürüzə verdiyi
anamnəslərdə ölü həali 90 faiza çatmış-
dır. UST-ün verdiyi məlumatlara asa-
nə xəstəlik tekke Afrika ölkələri olan
Nigeriya, Senegalda qeyd olun-
muş, həmçinin İspaniya, Böyük
Britaniya, ABŞ-də da qeyd olunmış-

ar XV seccde de *Azerbaiyanda* qarşayonulu, Ağçoyunlu ve Şirvanlılar, "vətənən - yənəvən" "vənəvən" dövrde bəzərmiş və bu da coxşayınlı işlənişlərindən ibarət. 1430-cu illərdə Tebrizde yayılmış vəba xəstəlikliliyinə natiqindən 300 min adam telaf olmusdur. Lakin sehənde ehali çıxarıldıqdan sonra bınan təlafatlı o qədar hiss olunmadı. 1430-cu illərdə qılıqlı və acılıq natiqindən 100 min nəfər həya- lin ilimişdi. 1487-1490-cu illərdə Tebrizde üç dəfa vəba xəstəliyi ortaya çı- mis xəyil adamlar telaf olmuşdu. Ağ- qoyunuñ hökməndə Elvand Mirzənin həkimiyəti dövründə (1497-1501) Azerbaycan zələmün vəbə xəstəliyin natiqindən xəyil adamlar ölmüşdülər. Yoxsulluğunu, bii hissəsi de- mənəliyi etmek məcburiyyətinə yelində qalmadı.

1538-1539, 1540-1541
1546-1548, 1549-1580 1581-ci illər da
Təbrizdə venəjan və ya xəstəliyə yax-
ışmış xəyyal insan telefonatı sabəd
mugdu. Həmin illərdə İssərvəft həyata
tələb etmək üçün 1587-ci ilin 15-ci
ayında cəxili ziyarəmək. 1587-ci ilin
illerlə Təbrizdə vənər qılıqları
bağban natiqasında gündə 50-60 n-
ar fəcərinən olurdu. Tekə 1580-1581
il ləllər səhərə vəba xəstəyindən
gündə 200-300 nəfər insan heyatına
hükmindən, "xəwîn lidi yayılmış xəs-
ətlik notasiçisində Təbriz və orun et-
mə malahində 6 min adam teləf olur
du. Bu, hemdövrdik müləhəndə
il eləqədər idi. Bu sabəbdən xə-
xarabalyığın çevirmiləri, iqtisadiyyat
oçmusrı və nəticədə shalalının
həsevəsi kəskin skidlə pisləşmiş-

Qədim tarixə malik qonxulu xəsliliklər-epidemiyalar neçə-neçə əsər şəhərinin həyatına son qoymuşdur. Məsələn, Ərdəbil özünün böyükü və qədimdən qalmış gözəlliyi ilə bəzən qəşərlərdən seçilirdi. Mənbələr

Savalan dağından alan Balıqçı çayı suyu, Ordubelin aksar külçelerini axır ve şehir Venesiyanı tatlidi (Pietro della -Valle). Ordubeli gelir. Kəzənən rəməmətli şəhər Şamaxıya nisbatən böyük idi, buna çoxlu karvanşara vardi. Şəfəvi Sahənnin mögberlərinə zərər etmek üçün buraya çoxlu zəfərlərdi ve bu amil şəhərin iqtisadiyyatının canlanmasına seyob olurdu. Əkin Azerbaycanın beş yerindən onunla sonuncu olan ölkələrə bas-

Kırçılışın varlığı işitildi tere
ğrısmasına sebeb oldu. Hicim
ile 981-ci ilde (miladi 1573) xesteliyinden Erdabil darülüm
otuz min neferdək adam tel
şəhər içində de və taun
şəhəre yeniden yayıldı və on

şıdr.
012-
ütün
ile 1.3
siyala
ve 450-
VID-
asa-
blon-
hövü
insanın ölümüne sebeb oldu.
Mövjud membranlar göst-
erirken, çeneyiçalar tıbbi yar-
ıkların hümücumuna meruz que-
ler sırasında olur. Tarixen
sırdaşlar, şerefiye, tıbbi, felaket
vi şekilde yayılan xestellerde,
hümücumlar coxşayı insan titkis-
cenelir. Hele 1578-1579 arası
Osmanlı-Krm ordusunun her-